

PRÁVNÍ OCHRANA PROTI KONTRAREVOLUCI ZA PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

JAN KAZDA

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek právní ochrana proti kontrarevoluci za první Československé republiky popisuje právní ochranu demokraticko-republikánského zřízení v období první republiky před zastánci monarchie a komunistické revoluce. Autor se ve svém příspěvku zabývá zejména trestnými činy úkladů o republiku a přípravy úkladů.

Key words in original language

Kontrarevoluce, právní ochrana republiky, úklady o republiku

Abstract

Contribution "Legal protection against counter-revolution in first czechoslovak republic" describes the legal protection of the democratic-republican establishment during the First Republic against supporters of the monarchy and the communist revolution. The author in his paper deals mainly with crimes plots of the Republic and the preparation of plots.

Key words

Counter-revolution, legal protection of the republic, plots of the republic

1. ÚVOD

Dne 23. března 1923 schválilo Národní shromáždění Československé republiky zákon č. 50/1923 Sb. z. a n. na ochranu republiky (dále jen „ZOR“). Tento zákon je mnohými dodnes považován za velice kontroverzní už vzhledem k faktu, že měl chránit republiku jak před Němci a Maďary, kterým byla nově vzniklá Československá republika trnem v oku, ale taktéž i před komunistickým pučem.¹

¹ Na tuto stranu aplikace zákona na ochranu republiky se samozřejmě nezapomnělo ani v dobách komunistického režimu. O tom svědčí např. SOUKUP, L., *Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR*, in *Právněhistorické studie*, Praha: Československá akademie věd, 1984, s. 127-140; HAUSER, J., *K dějinám teroristického zákona na ochranu republiky*, in *Právník*, roč. 92, Praha: Právnický ústav ministerstva spravedlnosti, 1953, s. 499 – 512. V této věci si ještě dovolím odkázat na později rozebírané rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. listopadu 1927, Zm II 309/27, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího*

Mnozí představitelé státní moci, ale i právní vědy považovali přijetí tohoto zákona za zbytečné², jelikož na základě recepčního zákona (zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.) a taktéž na základě zákona ze dne 23. července 1919 č. 449/1919 Sb. z. a n., o zákonné ochraně republiky Československé, byla recipována a částečně přizpůsobena úprava rakouská³, jejíž ustanovení trestní normy o ochraně státu také samozřejmě obsahovala. Situace po vzniku republiky však naznačovala, že rakouská či uherská úprava na složité vnitropolitické rozpoložení, snahy některých menšin a především změny v státoprávním uspořádání stačit nebude. Rozhodnutí chránit republiku pomocí nové právní úpravy (včetně nového soudního orgánu) pak definitivně padlo po atentátu na československého ministra financí Aloise Rašína⁴, který se udál dne 5. ledna 1923.⁵ Vedením legislativních prací byl pověřen univ. Prof. August Miříčka.⁶

V tomto příspěvku se hodlám zabývat jednou ze skupin trestných činů, jež definuje ZOR a to úklady o republiku sensu largo. Při zpracování této stati budu vycházet jak z dobových komentovaných zákonů⁷, časopiseckých článků, tak i z judikatury Nejvyššího soudu Československé republiky (dále jen „NS ČSR“) z let 1924 – 1934.⁸

soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnické nakladatelství v Praze, 1927, s. 781-785, pod číslem 2952.

² Vyvracením tohoto argumentu se zabývá např. prof. A. Miříčka in MIŘIČKA, A., Poznámky k zákonu na ochranu republiky, in Právnik, Praha: Právnická jednota, 1923, s. 163.

³ Blíže k rakouské právní úpravě ochrany státu např. HOLUB, M., Ochrana státu za absolutismu, konstitutionalismu a republiky, In VŠEHRD – list československých právníků, roč. 7, Praha: Všehrd, 1926, s. 7 – 17 nebo SLAVÍČEK, J., Úvod ve studium trestního hmotného práva vůbec a ve studium rakouského zákonníka trestního ze dne 27. května 1852 zvláště, Praha: nákladem spisovatelovým, 1866.

⁴ Blíže k Aloisi Rašínovi, jeho životu a smrti např. VALENTA, L., Za Drem Al. Rašínem, in *Česká advokacie*, roč. IX, č. 3, Praha: Spolek českých advokátů v Praze, 1923, s. 25 – 26; STOMPFE, A., Dr. Alois Rašín, in *Česká advokacie*, roč. IX, č. 3, Praha: Spolek českých advokátů v Praze, 1923, s. 26 – 31 a 56 – 57; Blíže k důvodům přijetí ZOR např. KLIMEK, A., *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XIII., Praha: Paseka, 2000, s. 371 an.

⁵ Blíže k důvodům přijetí ZOR např. KLIMEK, A., *Velké dějiny zemí koruny české*, svazek XIII., Praha: Paseka, 2000, s. 383 an.

⁶ Blíže k osobě prof. Miříčky např. in SOUKUP, L., August Miříčka, in SKŘEJPOVÁ, P., *Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939*, Praha: LINDE Praha, 2009, s. 376 – 383.

⁷ Např. ČERNÝ, J., *Zákon na ochranu republiky*, Pardubice: nákladem „Soudcovských listů“, 1926; LEPŠÍK, J., *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*, Praha: Fr. Borový, 1923; MILOTA, A., *Zákon na ochranu republiky*, Kroměříž: J. Gusek, 1923; DRLÍK, F., *Zákon na ochranu*

2. ÚKLADY O REPUBLIKU

Trestný čin úkladů o republiku byl upraven v ustanoveních §§ 1 – 3 ZOR. Ustanovení § 1 stanovilo, že kdo se pokusí násilím změnit ústavu, zejména pokud šlo o samostatnost, jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu, stejně tak, kdo se pokusí úplně znemožnit ústavní činnost prezidenta republiky, jeho náměstka, zákonodárného sboru, vlády nebo guvernéra Podkarpatské Rusi, bude potrestán těžkým žalářem od pěti do dvaceti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem na doživotí.⁹ Stejně měl být potrestán i ten, kdo se násilím pokusí přivtělit cizímu státu území republiky nebo odtrhnout od něho jeho část.

Pokud zákon stanoví, že trestný čin úkladů o republiku lze spáchat pouze násilím, považují za potřebné nalézt výklad pojmu násilí. Tento výklad nám podává sám ZOR v ustanovení § 39 odst. 1. Dle této normy se rozumí násilím nejen skutečný násilný čin, nýbrž i nebezpečná výhrůžka bezodkladným násilným činem. I přes výše podanou definici je třeba brát v potaz, že pojem násilí je v zákoně používán ve dvojím smyslu. Zatímco v ustanovení o úkladech je násilí dle uvedené definice pouze prostředkem k dosažení pachatelem vytyčeného cíle, v ustanovení § 10, tedy úpravě násilí proti ústavním činitelům, je násilí samo o sobě pachatelovým cílem.

Úkladů o republiku se mohl dopustit v podstatě kdokoli, tedy jak příslušník Československé republiky, tak i cizinec. Nebylo žádnou překážkou, pokud byl trestný čin spáchán v cizině.¹⁰

Výše uvedené ustanovení mělo účinně zabezpečovat nezávislost nově vzniklé republiky a chránit ji před eventuálními násilnými pokusy o federalizaci či dokonce o autonomii. Stejně tak postihovala úprava úkladů pokusy o převrat, jež by mohly ohrožovat demokraticko-republikánské zřízení republiky¹¹. To se ale netýkalo

republiky s vysvětlivkami a příklady, Praha: Melantrich, 1937; ŠLAPÁK, F., *Zákon ze dne 19. března 1923 č. 50 sbírky zák. a nař. na ochranu republiky*, Praha: Československý kompas, 1937.

⁸ Při zpracování této stati vycházím ze sbírky soudních rozhodnutí VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1924-1934.

⁹ Stanovení výše trestu bylo novelizováno ustanovením § 1 dekretem prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 č. 16, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech tak, že za spáchání trestného činu úkladů o republiku byl uložen trest smrti.

¹⁰ K tomu ustanovení § 38 ZOR.

¹¹ Zajímavou polemiku o tom, co je vlastně konkrétně myšleno demokraticko-republikánskou formou státu nalezneme např. in VAVŘÍNEK, F., *Zákony na ochranu státu a státní forma*, in RIEGER, B., *Pocta*

pouze násilné změny republiky k stavovskému či monarchistickému zřízení, ale i případného nastolení diktatury hlavy státu. Jak uvádí ve své stati Rudolf Wierer, „pokusy směřující pouze k násilné změně podřadných ustanovení ústavy sem nenáleží (ochrana menšin). Ústavou rozumí se totiž souhrn všech zákonů ústavních ve smyslu formálním, tedy nejen těch, které jsou obsaženy v ústavní listině z 29. února 1920 č. 121 s. z. a n., ale i oněch, které byvše usneseny kvalifikovanou většinou, byly prohlášeny za ústavní.¹²

Zajímavý výklad pojmu úklady o republiku přináší i komentář k ZOR zpracovaný univerzitním profesorem A. Milotou¹³. Dle Miloty naplňuje podstatu trestného činu úkladů o republiku „jednak každý násilný pokus o převrat, mající za účel podříditi republiku jinému státu, ať ve formě jakékoli, aneb i jen utvořiti s jiným státem spolkový nějaký útvar, nebo podobný pokus o rozdělení republiky na několik státních útvarů, třeba vzájemně spojených, nebo konečně pokus o takový převrat, kterým by např. byl nastolen panovník nebo místo Národního shromáždění jiný orgán, vykonávající moc zákonodárnou, např. sověty, rady vojáků a sedláků apod.“¹⁴ Dále Milota uvádí, že by byla naplněna skutková podstata trestného činu úkladů o republiku i v tom případě, kdyby se pachatel násilně pokusil o zvrácení výše uvedených demokraticko-republikánských základů, to i bez určitého cíle, bez konkrétní představy, co má být místo nich utvořeno.

Jak dále vychází z uvedeného ustanovení, trestný čin úkladů o republiku stricto sensu bylo možné spáchat nejen násilnou změnou ústavy či jejích základních hodnot, nýbrž i faktickým znemožněním ústavní činnosti i jen jednoho z uvedených orgánů.

3. Z JUDIKATURY NS ČSR K ÚKLADŮM O REPUBLIKU

Jedním z mála rozhodnutí NS ČSR, jež aplikuje ustanovení § 1 ZOR je rozhodnutí ze dne 21. března 1924, sp. zn. KR II 584/23.

k sedmdesátým narozeninám univ. Prof. Dra Augusta Miříčky, Praha: Bursík a Kohout, 1933, s. 605 – 615.

¹² MIŘIČKA, A., Poznámky k zákonu na ochranu republiky, in Právník, Praha: Právnická jednota, 1923, s. 161-169.

¹³ Blíže k osobě prof. Alberta Miloty např. in SOUKUP, L., Albert Milota, in SKŘEJPOVÁ, P., *Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939*, Praha: LINDE Praha, 2009, s. 368 – 375 nebo RÁLIŠ, A., Albert Milota, in *Pocta k šedesátým narozeninám Prof. Dr. Alberta Miloty*, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1937, s. 5 – 9.

¹⁴ MILOTA, A., *Zákon na ochranu republiky*, Kroměříž: nakl. J. Gusek, 1923, s. 8

V tomto rozhodnutí soud zamítl stížnosti obžalovaných, panů Pavla H. a Ondřeje K., a potvrdil názor Státního soudu v Brně, jež judikoval, že zhotovení ekrasitových pum a jejich položení na určitých místech, naplňuje skutkovou postatu trestného činu úkladů o republiku podle ustanovení § 1 ZOR, je-li článkem plánovité činnosti irredentistické organizace, směřující k opětovnému násilnému přivtělení válkou pozbytého území k maďarskému státu.

V této věci soud řešil několik dílčích, avšak zásadních problémů. A to v první řadě zda je možné užít ZOR na čin, jenž byl spáchán ještě před nabytím účinnosti tohoto zákona, nebo zda se mají použít ustanovení tehdy na Slovensku platného uherského trestního zákona. Tímto právním problémem se soud vypořádal pomocí ustanovení § 2 uherského trestního zákona, jež umožňoval posuzovat případ dle nově účinné právní úpravy, pokuta byla pro pachatele příznivější. Soud sice dospěl k názoru, že uherský trestní zákon umožňuje snížení trestu na 3 roky odnětí svobody, zatímco ZOR neumožňuje snížit trest pod 5 let, avšak závažnost činnosti obviněných neumožňuje soudu uložit trest na tak nízké úrovni.

Dalším problémem, se kterým se musel soud vypořádat, je prokázání úmyslu obžalovaných svou činností způsobit následky uvedené v ustanovení §1 odst. 3 ZOR, tedy odtrhnout část Slovenska a Podkarpatské Rusi od ČSR a přičlenit ji k maďarskému státu. Zde soud poukázal na prokázané zapojení obžalovaných v irredentistické organizaci majora N-vého a odkázal na výpovědi svědků, jež vypověděli, že obžalovaní nevyprávějí pravdu, když tvrdí, že je major N. do svého plánu nezasvětil. O plánu poškodit obranyschopnost republiky, a tak umožnit následné násilné odtržení výše uvedených území svědčí i fakt, že obžalovaní umístili pumy mj. na četnické stanici v Užhorodě a v bytě generála C.

Poslední problematickou otázkou tohoto řízení byla otázka, zdali se jednalo o trestný čin úkladů o republiku dle ustanovení § 1 odst. 3 ZOR, nebo o trestný čin přípravy úkladů dle ustanovení § 2 téhož zákona vzhledem k faktu, že pumy byly odhaleny před jejich explozí a zneškodněny. Soud rozhodl následovně: „O pouhém jednání přípravném by mohlo být snad řeši, dokavad se činnost stěžovatelova omezila na to, aby si opatřoval materiál potřebný k zhotovení pum a jej u sebe uschoval, dokud se poohlížel po pomocnících, vyhledával místa k těmto účelům vhodná. Jakmile však, zhotoviv pumy, na vyhlédnutých místech je podložil, došel tím jeho úmysl tímto skutkem k dosažení cílů irredentistické organizace, co na něm bylo přičiněno na venek zřetelného vyjádření; došlo v případě tom již ku „násilí“, jež vede ke skutečnému dosažení zamýšleného výsledku...jde o pokus vzdálený...Jako pokus spadá však zjištěné jednání ... pod hledisko §u 1 odst. 3...“¹⁵

¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. března 1924, sp. zn. KR II 584/23, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí*

4. PŘÍPRAVA ÚKLADŮ

Jistou právní zajímavostí je skutečnost, že zatímco obecně nebývá pokus trestného činu samostatným trestným činem, v tomto případě tomu tak je. Jak uvádí prof. August Mířička, „platné zákony i osnovy prohlašují přípravné jednání za trestné jen zcela výjimečně za zesílením právní ochrany zvláště cenných statků právních, tedy u deliktů zvláště těžkých. (Srov., pokud jde o naše právo, § 6 zák. o třaskavinách, §5 zák. o padělání peněz,...)“¹⁶ Trestný čin pokusu úkladů o republiku upravuje ustanovení § 2 ZOR. Tohoto trestného činu se dopustil ten, kdo se s někým spolčil za účelem činit úklady o republiku dle ustanovení § 1 ZOR, dále ten, kdo vešel za tím samým účelem do přímého či nepřímého styku s cizí mocí nebo s cizími činiteli a to zejména vojenskými nebo finančními. Dále se přípravy úkladů dopustil ten, který za účelem uskutečnění úkladů o republiku sbíral branné nebo pomocné síly, organizoval je, nebo cvičil, či poskytoval nebo opatroval za tímž účelem zbraně nebo jiné prostředky.

Ten, kdo se dopustil výše uvedeného, měl být potrestán za zločin těžkým žalářem od jednoho do pěti let, za okolností zvláště přitěžujících těžkým žalářem od pěti do deseti let.¹⁷ Tak jako v předchozím případě se tohoto trestného činu mohl dopustit jak československý příslušník, tak cizinec, nerozhodno, jestli na území ČSR nebo v zahraničí.

O spolčení jde v tomto případě tehdy, pokud se alespoň dvě osoby domluví na společném plánu, jež má vést k úkladům, tedy na komplotu. Jak uvádí Milota, „nerozhoduje, spolčí-li se k součinnosti (spolupachatelství), či má-li jen jedna osoba druhé pomáhati“¹⁸. Důležitým aspektem je, že musí být mezi pachateli zřejmé, za jakým konkrétním účelem se spolčují. Pokud by to zřejmé nebylo, šlo by pak o přečin sdružování státu nepřátelského dle ustanovení § 17 ZOR,

nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1924, s. 241-245, pod číslem 1561.

¹⁶ MÍŘIČKA, A., K problému volního práva trestního, in *Pocta k šedesátým narozeninám Prof. Dr. Alberta Miloty*, Bratislava: Právnícká fakulta Univerzity Komenského, 1937, s. 222 – 228.

¹⁷ Stanovení výše trestu bylo novelizováno ustanovením § 1 dekretem prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 č. 16, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech tak, že za spáchání trestného činu úkladů o republiku byl uložen trest těžkého žaláře od dvaceti let až na doživotí a za okolností zvláště přitěžujících smrtí.

¹⁸ MILOTA, A., *Zákon na ochranu republiky*, Kroměříž: nakl. J. Gusek, 1923, s. 10

nikoli o přípravu úkladů dle ustanovení § 2. Trestný čin je tedy dokonán, pokud se spolčené osoby shodnou na svém cíli, nebo i v případě, že se osoba připojí k již dohodnutému spolčení jiných osob.

Pokus o spolčení je ze své podstaty samozřejmě možný a to z toho důvodu, že jde v případě přípravy úkladů o samostatnou skutkovou podstatu, taktéž je možné i účastenství, tedy návod i pomoc.

Jak vychází z dikce ustanovení o přípravě úkladů, za trestné je považován jak přímý, tak nepřímý styk s cizím státem např. prostřednictvím různých agentů.¹⁹ Dle Weirerova výkladu postihuje úprava přípravy úkladů taktéž „styk s ilegálními organizacemi vojenskými a politickými, které vznikly v poražených státech bývalých centrálních mocností a které si vytkly za úkol znovuzřízení státních útvarů předválečných.“²⁰ Milota ve svém komentáři výklad tohoto ustanovení ještě rozšiřuje v tom smyslu, že za cizí činitele je potřeba považovat např. i cizí politické strany, nebo třeba i cizí žurnalisty, jež by mohli působit příznivě pro chystané úklady.

Jak dále vychází z dikce ustanovení § 2, čin přípravy úkladů je dokonán už v okamžiku, kdy byl styk zahájen. Není však vůbec nutné, aby cizí činitel s přípravou úkladů souhlasil. Mohlo tedy např. jít o situace, kdy nabídka ze strany přípravce směřovaná k cizímu činiteli zůstala bezvýslednou. Pokud by však např. dopis cizímu činiteli byl zachycen ještě před jeho doručením, šlo by pouze o pokus. Ten je však stejně dle ustanovení § 8 tr. zák. stejně trestný, jako čin dokonáný.

Co se týče ustanovení odst. 3 téhož ustanovení, tedy sbírání a organizování braných a pomocných sil, šlo především o najímání (ať úplatného nebo dobrovolného) braných sil, tedy takových sil, jež mají při úkladném činu použít zbraně, ale taktéž i sil pomocných, tedy těch, jež vykonávají jiné, než výše uvedené úkoly (mohlo jít např. o logistiku, zajištění spojení, ošetření raněných, zásobování...²¹) a jejich organizování tak, aby byl zaveden mezi těmito silami pořádek a byly rozděleny úkoly.

¹⁹ K tomu uvádím výklad tohoto ustanovení učiněný NS ČSR v rozhodnutí ze dne 17. února 1926, ZM I 585/25, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1926, s. 135-141, pod číslem 2294.

²⁰ WIERER, R., Úklady o republiku, in *Všehrd*, ročník 9, číslo 5, Praha: Všehrd, 1928, str. 133.

²¹ K tomu blíže např. v důvodové zprávě k ZOR, publikované in LEPSHÍK, J., *Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou*, Praha: Fr. Borový, 1923.

5. Z JUDIKATURY NS ČSR K PŘÍPRAVĚ ÚKLADŮ

Velice zajímavý, ba dokonce přímo vzorový příklad přípravy úkladů nalezneme v již citovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1926, ZM I 585/25.

V tomto případě šlo přípravu převratu, jenž měl vyústit v znovunastolení rakouské monarchie a to s důsledky pro Československou republiku samozřejmě naprosto zničujícími. Obžalovaný se trestného činu přípravy úkladů o republiku dopustil zasláním několika dopisů, jejichž obsah byl následující: „jeho (obžalovaného) tajným cílem jest: ... restaurace absolutistického císařství Rakouského, ... 4. že on, obžalovaný, jsa absolutistou, jest: ... b) pro rozpuštění všech politických stran, c) pro nadvládu rakouské vojenské kliky v celém Rakousku...“²²

Z výše uvedeného je jasně patrný úmysl násilím změnit ústavu, zejména pokud jde o samostatnost, jednotnost nebo demokraticko-republikánskou formu státu. Vzhledem k okolnosti, že akce byla včas odhalena, byla takto naplněna jedna z podmínek trestného činu přípravy úkladů, a to právě jasné zacílení na konkrétní cíl – násilím změnit ústavu ve smyslu zničení samostatnosti i demokraticko-republikánské formy státu.

Dále obžalovaný zvacími dopisy svolával utajenou schůzi na den 22. června 1924 do „Representačního domu“. „Podle programu, jejž obžalovaný podepsal, měly býti na zmíněné schůzi předmětem porady zejména tyto otázky: e) volba komisí, i) porada se zahraničními hosty, ... g) záležitosti vojenské... Na programu schůze bylo též spojití se s Hackenkreuzlery v Československu, s organizací vojáků z fronty ve Vídni, počtem 250.000 mužů, s plukem Němců z Čech v Drážďanech, s plukem Slováků v Budapešti... Dále měli býti jmenováni: důvěrníci pro jednotlivé země. Čsl. republiky ... a zřízeny různé komise a to vojenská, zahraniční, organizační a tisková, finanční, Komise vojenská měla za povinnost jmenovati důvěrníky ve všech vojenských posádkách republiky, udržovati s nimi styk, vyhledávati staré aktivní důstojníky, organisovati je v opozičním klubu, navázati a udržeti styk s organizací vysloužilých vojáků z fronty ve Vídni... rovněž komise zahraniční měla za povinnost udržovati stálý styk s vlivnými činiteli opozičními za hranicemi.“²³ Dále je ze soudního spisu patrné, že obžalovaný kontaktoval vlivné maďarské šlechtice s cílem zapojit je do svého plánu.

²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1926, ZM I 585/25, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1926, s. 135-141, pod číslem 2294.

²³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1926, ZM I 585/25, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1926, s. 135-141, pod číslem 2294.

Tímto naplnil obviněný objektivní stránku skutkové podstaty přípravy úkladů

o republiku. Soud vzal za prokázané, že pořádáním schůzky, jejíž deklarovaný obsah odpovídal přípravě převratu, se obžalovaný dopustil spolčení dle ustanovení § 2 ZOR. Vzhledem k jeho kontaktům v Německu, Rakousku a Maďarsku a taktéž s přihlédnutím k dopisům, jež zasílal představitelům maďarské šlechty, je nepochybné, že tímto obžalovaný naplnil objektivní stránku výše uvedeného trestného činu v tom smyslu, že vešel ve styk s cizí mocí či cizími činiteli a to jak vojenskými (např. oněch 250 000 vojáků ve Vídni), tak i finančními (maďarská šlechta). Taktéž tvoření organizační struktury hnutí obžalovaného lze kvalifikovat jako příprava a organizace jiných než branných sil.

Z výše uvedeného je tedy jasně patrné, že došlo k naplnění objektivní stránky trestného činu. Obžalovanému tedy zbývalo pouze popřít naplnění stránky subjektivní. Obžalovaný zakládal svou obhajobu na tvrzení, že nešlo o přípravu státního převratu s cílem obnovení rakouského císařství, nýbrž o nepochopené vyjádření obšírných úvah o nespokojenosti obžalovaného s tehdejšími hospodářskými a politickými poměry, tedy o opoziční politický boj.

Soud však argumenty obžalovaného neakceptoval. Dle názoru soudu je jen těžko představitelné, že by se někdo spolčil za účelem znovuobnovení rakouského císařství se zahraničními vojenskými činiteli, snažil se najít spojení mezi vojenskými činiteli tuzemskými, zakládal za tímto účelem různé komise a sháněl financování pro svůj podnik, pokud by neusiloval násilím změnit ústavu.

Další zajímavé rozhodnutí NS ČSR, jež si zde dovolím v krátkosti zmínit je ze dne 3. listopadu 1927, Zm II 309/27²⁴, činnosti komunistické mládeže. „Na obžalované byla podána obžaloba pro zločin přípravy úkladů ve smyslu § 2 čís. 1 a 2 zák. na ochr. rep., jehož se dopustili tím, že jako členové organizace komunistické mládeže v Československu oplátkou za to, že komunistická strana ruská udělila čl. straně komunistické čestné velitelství nad 5. divizí ruské armády, usnesli se věnovati prapor ruskému vojenskému oddílu generála Buděného, že v důsledku tohoto usnesení obžalovaný Josef M. odvezl prapor do Č. B. v úmyslu, by jej odtamtud odvezl do P. za účelem další dopravy do Ruska, že však prapor byl mu v C. B. zabaven, a že se tímto jednáním spolčili k úkladům o republiku (odst.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. listopadu 1927, Zm II 309/27, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1927, s. 781-785, pod číslem 2952.

prvý § 2 zák.) a k tomu konci vešli ve styk s cizí mocí a s cizími činiteli, zejména s vojenskými (odst. druhý § 2 zák.).²⁵

Zemský soud v Brně zprostil obžalované obvinění v tom smyslu, že je naprosto nemyslitelné, aby členové komunistické buňky naplnili skutkovou podstatu ustanovení § 2, tedy přípravu úkladů tím, že by věnovali prapor ruské divizi. Věnování praporu nalézací soud kvalifikuje jako pokus o obnovení dřívější tradice a je naprosto neškodný. Dále vycházel zemský soud z přesvědčení, že akt darování praporu nemůže mít za bezprostřední následek úklady, a to ani v přípravné fázi. Zemský soud zamítl návrhy ze strany státního zastupitelství, aby bylo v procesu řešeno nejen samotné věnování praporu, ale taktéž i hlubší souvislosti. Především měl být dle názoru státního zástupce zkoumán charakter komunistické strany, jejích cílů a prohlášení, styky této strany se sovětskou armádou, ale i oficiální styky Československé republiky se Sovětským svazem. V tomto ohledu se Nejvyšší soud s názory státního zástupce ztotožnil a rozhodnutí zemského soudu zrušil.

Nejvyšší soud došel k názoru, že nalézací soud přehlédl všeobecně známou skutečnost, a to, že udělování velitelství vojenských jednotek jednotlivcům nebo organizacím bylo vždy prováděno jako akt mezistátní, tedy na úrovni diplomatické. V tomto případě ale rozhodně nešlo o akt mezistátní povahy, nýbrž o akt komunistické internacionály (potažmo rudé armády) a československé komunistické organizace. Podobné navazování styků by bylo přípustné pouze, pokud by se dělo prostřednictvím státních úřadů, jimž jsou vojenské věci svěřeny. Navíc nutno podotknout, že v době procesu ještě Československá republika neuznala Sovětský svaz de iure a tak mezi těmito státy nebylo obvyklých diplomatických styků.

Ačkoli nalézací soud během své činnosti sám zjistil, že úkolem komunistické internacionály, tedy i rudé armády, je nejen obrana vlastního státu a udržení sovětského režimu, nýbrž i podpora revolučních akcí v jiných státech, tedy potenciálně i v Československu, nevyvodil ze svého zjištění žádné závěry. Nejvyšší soud v této věci poukazuje na skutečnost, že pokud je úkolem rudé armády i podpora zahraničních komunistických revolucí, nelze kvalifikovat věnování praporu jako pokus o navázání na tradice, nýbrž jde o snahu navázat bližší spolupráci mezi místní komunistickou buňkou a cizí vojenskou mocí.

Nejvyšší soud dále konstatuje, že nalézací soud zcela opomenul vzít v úvahu cíle komunistické strany, a to především nastolení vlády dělníků a rolníků pomocí revoluce. Cílem komunistické organizace v Československu bylo tedy násilné převzetí

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. listopadu 1927, Zm II 309/27, publikováno in VÁŽNÝ, F., *Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních*, Praha: Právnícké nakladatelství v Praze, 1927, s. 781-785, pod číslem 2952.

moci a změna státního uspořádání po vzoru Sovětského svazu. O tomto úmyslu obžalovaných svědčí i jejich projevy, v nichž vyjadřují víru, že prapor věnovaný sovětské armádě se vrátí zpět do Brna, a to ve chvíli, kdy již Brno bude rudé.

Obstát nemohl ani argument nalézacího soudu, že v tomto případě se neprojevil zločinný úmysl obžalovaných způsobem, který by přiblížil možnost výsledku a ohrozil tak hodnoty chráněné zákonem na ochranu republiky. Nalézací soud se domnívá, že aby byla naplněna skutková podstata § 2 ZOR, musel by nastoupit následek akce bezprostředně po akci. Nejvyšší soud má v této věci za to, že pro naplnění skutkové podstaty § 2 odst. 1 stačí, když jednání obžalovaných je způsobilé přivodit možnost výsledku i pozvolna a v budoucnu.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že se obžalovaní dopustili trestného činu spolčení za účelem úkladů o republiku, a dále pokusu trestného činu vejíti ve styk s cizími vojenskými činiteli za účelem úkladů.

Literature:

ČERNÝ, J., Zákon na ochranu republiky, Pardubice: nákladem „Soudcovských listů“, 1926.

DRLÍK, F., Zákon na ochranu republiky s vysvětlivkami a příklady, Praha: Melantrich, 1937.

HAUSER, J., K dějinám teroristického zákona na ochranu republiky, in Právník, roč. 92, Praha: Právnícký ústav ministerstva spravedlnosti, 1953, s. 499 – 512.

HOLUB, M., Ochrana státu za absolutismu, konstitutionalismu a republiky, In VŠEHRD – list československých právníků, roč. 7, Praha: Všehrd, 1926, s. 7 – 17.

KLIMEK, A., Velké dějiny zemí koruny české, svazek XIII., Praha: Paseka, 2000, ISBN 80 – 7185 – 328 – 3, s. 383 an.

LEPŠÍK, J., Zákon na ochranu republiky s důvodovou zprávou, Praha: Fr. Borový, 1923.

MILOTA, A., První desetiletí československého zákonodárství trestního, in Právní obzor, roč. IX, Bratislava: Právnícká jednota na Slovensku, 1928, s. 594 – 604.

MILOTA, A., Zákon na ochranu republiky, Kroměříž: J. Gusek, 1923.

MIRIČKA, A., K problému volního práva trestního, in Pocta k šedesátým narozeninám Prof. Dr. Alberta Miloty, Bratislava: Právnícká fakulta Univerzity Komenského, 1937, s. 222 – 228.

MIŘIČKA, A., Poznámky k zákonu na ochranu republiky, in Právník, Praha: Právnická jednota, 1923, str. 161-169.

MIŘIČKA, A., Trestní právo hmotné – část zvláštní, sedmé vydání, Praha: Všeherd, 1924.

RÁLIŠ, A., Albert Milota, in Pocta k šedesátým narozeninám Prof. Dr. Alberta Miloty, Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1937, s. 5 – 9.

SLAVÍČEK, J., Úvod ve studium trestního hmotného práva vůbec a ve studium rakouského zákonníka trestního ze dne 27. května 1852 zvláště, Praha: nákladem spisovatelovým, 1866.

SOUKUP, L., Albert Milota, in SKŘEJPOVÁ, P., Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939, Praha: LINDE Praha, 2009, s. 368 – 375

SOUKUP, L., August Miříčka, in SKŘEJPOVÁ, P., Antologie československé právní vědy v letech 1918 – 1939, Praha: LINDE Praha, 2009, s. 376 – 383

SOUKUP, L., Zákon na ochranu republiky a svoboda tisku v ČSR, in Právněhistorické studie, Praha: Československá akademie věd, 1984, s. 127-140.

STOMPFE, A., Dr. Alois Rašín, in Česká advokacie, roč. IX, č. 3, Praha: Spolek českých advokátů v Praze, 1923, s. 26 – 31 a 56 – 57

ŠLAPÁK, F., Zákon ze dne 19. března 1923 č. 50 sbírky zák. a nař. na ochranu republiky, Praha: Československý kompas, 1937.

VALENTA, L., Za Drem Al. Rašínem, in Česká advokacie, roč. IX, č. 3, Praha: Spolek českých advokátů v Praze, 1923, s. 25 – 26.

VAVŘÍNEK, F., Zákony na ochranu státu a státní forma, in RIEGER, B., Pocta k sedmdesátým narozeninám univ. Prof. Dra Augusta Miříčky, Praha: Bursík a Kohout, 1933, s. 605 – 615.

VÁŽNÝ, F., Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnické nakladatelství v Praze, 1924-1934.

WIERER, R., Úklady o republiku, in Všeherd, ročník 9, číslo 5, Praha: Všeherd, 1928, s. 129-136 a 165-173.

JUDIKATURA

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 17. února 1926, ZM I 585/25, publikováno in VÁŽNÝ, F., Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnické nakladatelství v Praze, 1926, s. 135-141, pod číslem 2294.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. března 1924, sp. zn. KR II 584/23, publikováno in VÁŽNÝ, F., Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnické nakladatelství v Praze, 1924, s. 241-245, pod číslem 1561.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 3. listopadu 1927, Zm II 309/27, publikováno in VÁŽNÝ, F., Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních, Praha: Právnické nakladatelství v Praze, 1927, s. 781-785, pod číslem 2952.

Contact – email

kazda@atlas.cz